

VÁCLAV HAVEL

SANERING

Caspar Koch, Karen-Lis Ahrenkiel og Peter Bork med Charlotte Fich og Flemming Larsen i baggrunden.

Havel om tilværelsen:

»Vi må lære at acceptere, at menneskets tilværelse rummer en forbindelse med noget, som ikke kan forklares, noget som ikke kan tænkes, noget som ikke er logisk,

noget som ikke konkret eksisterer. Vi må acceptere, at der er noget ubegribeligt i verden, som imidlertid er af stor betydning.«

SANERING

Af VÂCLAV HAVEL

Scenografi:
STEEN LOCK-HANSEN

Isenesættelse:
BRIGITTE KOLERUS

Oversættelse:
BRIGITTE KOLERUS

Koreografi:
CHRIS BLACKWELL

Lys:
PER H. OLSEN

Medvirkende:

Bergman Peter Bork
Luisa Karen-Lis Ahrenkiel
Albert Bue Wandahl
Plechánov Caspar Koch
Ulc Flemming Larsen
Macourkova Mette Munk Plum
Renata Charlotte Fich
Sekretæren Lars Junggreen
1. Inspektør Ejnar Hans Jensen
2. Inspektør Ejnar Hans Jensen
1. Delekat Ulf Stenbjørn
2. Delekat Tom Rosendal
1. Kvinde Mette Agnethe Christensen
2. Kvinde Lizzi Lykke

Forestillingsleder: Bruno Nielsen-Boreas
Regissør: Jan Bach
Suffli: Hanne Wolff Clausen
Lyd/Lys assistenter: Kurt Bøje / Anders Agerbo
Belysningsmester: Niels Emil Larsen
Tonemester: Jens Ravn
Scenemester: Kai Johansen
Malersal: Anne-Marie Kjær
Skræddersal: Hanne Gissel, Mehmet Hilmi
Frisør: Joan Gylling
Rekvisitører: Viggo Bay, Steen Jonassen
Overregissør: Steen Boutrup
Teknisk chef: Jørn Walsøe
Teaterchef: Palle Jul Jørgensen

Foto fra afsluttende prøver: Hans Bølcho
Plakat (programforside): Tine Hind

Programredaktion: Jørgen Heiner og Jørn Rasmussen
Tryk: Kannike Tryk A/S, Århus

Originaltitel: »Asanace«
Teaterforlag: Eva Lindekrantz, Teateragentur, Scandia Regie
Urpremiere: 23. september 1989, Zürich
Premiere: 18. januar 1992
Opføres frem til 22. februar 1992
Århus Teater Scala

Forestillingens varighed ca. 2 timer 15 min. incl. pause.

Václav Havel som nyvalgt præsident i januar 1990. (Polfoto/Sv. Simon)

Fra »afviger« til præsident

Václav Havel – tjekkisk forfatter. Født 5. oktober 1936 i Prag som søn af en tidligere industridrivende, hvilket medførte, at Havel blev nægtet almindelig uddannelse i den stalinistiske periode efter anden verdenskrig. Ligeledes fik han ikke adgang til universitetet og højere uddannelse.

Havel er på mange måder selv-lært. Han begyndte som scenearbejder i 1960, blev instruktør-assistent og senere selvstændig sceneinstruktør og desuden rådgivende dramaturg og konsulent.

Journalistisk skabte Havel sig fra 1955 et renommé som teaterkritiker og essayist ved forskellige litteratur- og teatertidskrifter – bl.a. det ansete magasin *Davadlo*, inden han debuterede som skuespilforfatter og blev tilknyttet Zábřadli-teatret som husdramatiker.

Efter den sovjetiske militærinvasion i 1968 fik Havel forbud mod offentliggørelse, og bortset fra en amatørproduktion nær Prag af hans udgave af *Beggar's Opera* – en forestilling, der medførte politi-razzia og forhør – er Havel kun blevet opført i udlandet, i Wien, London, Sverige, Tyskland og mange andre steder.

I begyndelsen af 70'erne levede Havel som bryggeriarbejder i det nordlige Böhmen, men har derefter koncentreret sig om sit forfatterskab og om arbejdet for menneskerettighederne – som talsmand for og medforfatter af det berømte manifest Charter 77.

Som borgerrettsforkæmper og »politisk afviger« var Havel i ti år konstant under opsig og desuden indeslættet i lange perioder – med og uden dom. Efter løsladelsen fra fængslet i

80'erne begyndte en ny fase i Havels liv med bl.a. skuespillet *Fristelse* – hvis Faust-tema havde forfulgt ham allerede fra hans første arrestation i 1977 – og med *Sanering* fra 1987.

I 1969 modtog Václav Havel Østrigs Europæiske Litteraturpris – i 1982 blev han udnævnt til æresdoktor med York-universitetet i Toronto, i 1986 tildeles Havel den ærefulde, nederlandske Erasmus-pris, og i 1987 Politikens og Dagens Nyheders Frihedspris.

I oktober 1989 modtog han de tyske boghandlers fredspris og den svenske Olof Palmepris, og i december samme år blev Václav Havel valgt til Tjekkoslovakiets præsident.

Jørgen Heiner

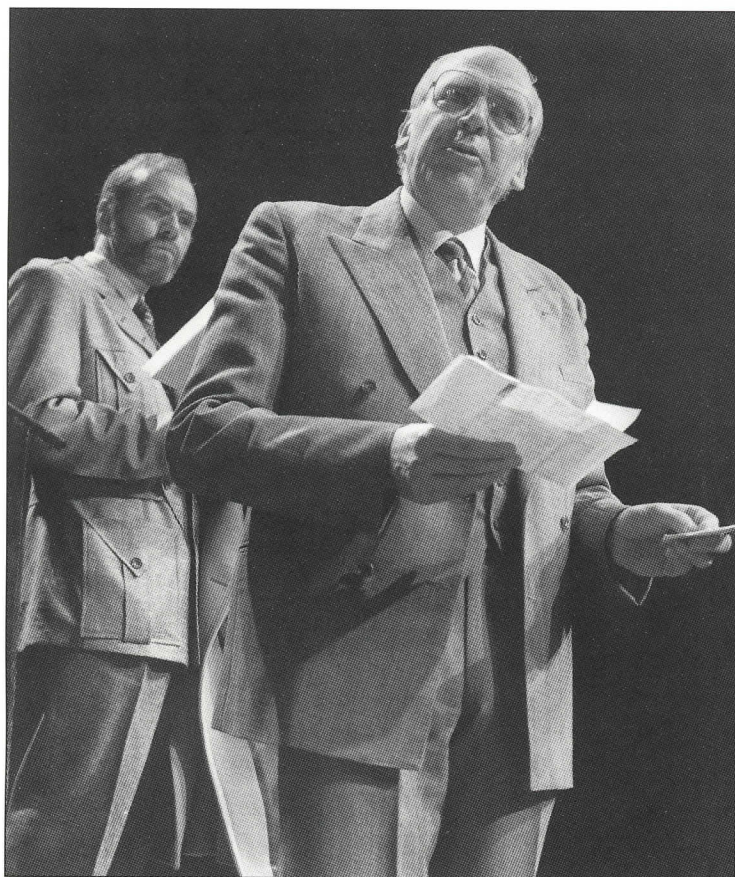
Havel om selvbevidsthed:

»Selvbevidsthed er ikke hovmod.

Tværtimod: Kun et menneske eller en nation, der i ordets bedste betydning er selvbevidst, er i stand til at lytte til andres stemme og acceptere dem som sine ligemænd, at tilgive sine fjender og at angre egen skyld. Lad os prøve at indføre en således forstået selvbevidsthed som mennesker i vort fællesskabs liv og som nationer i vor opførsel på den internationale scene. Kun derved kan vi atter få respekt for os selv og for hinanden indbyrdes og også vinde andre nationers respekt.«

Caspar Koch.

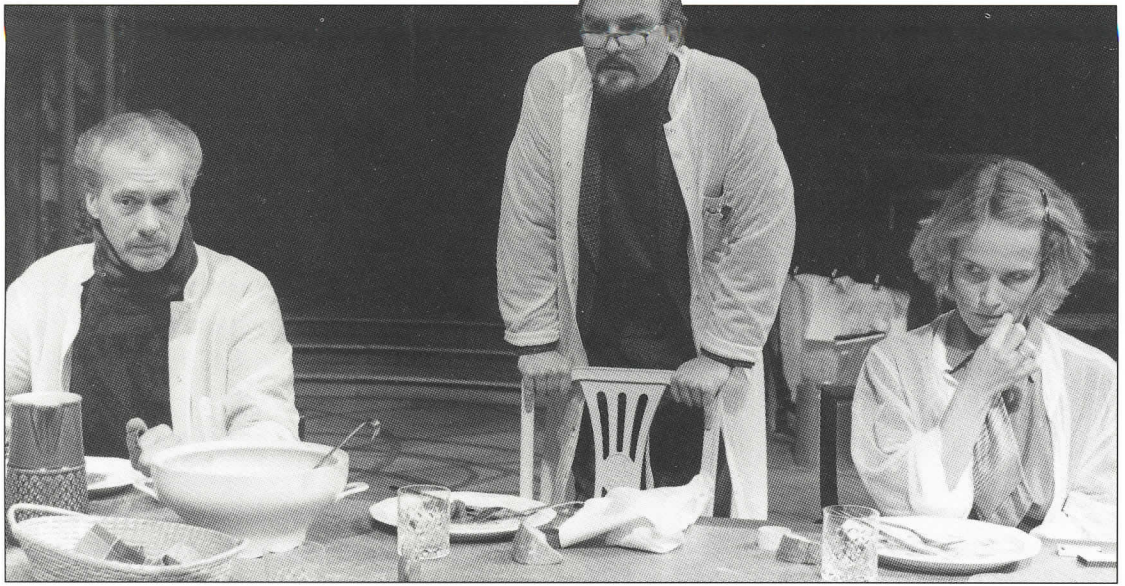
Lars Junggreen og Ejnar Hans Jensen.

Havel**om »verdensanskuelse«:**

»I hele den moderne epoke eksisterede der en markant tendens til, at den ene ting ikke måtte være i modstrid med den anden, at man skulle have et lukket og altomfattende verdensbillede. Begrebet 'verdensanskuelse' opstod. Det er for mig at se et yderst modsætningsfyldt begreb, og i virkeligheden ved jeg ikke, hvad det betyder. Skulle verden virkelig være så simpel, at man kan have et syn på den? Jeg har tusindvis af synspunkter, parallelle og vedrørende forskellige sager, tusindvis af forskellige meninger: (...) Generelt mener jeg, at det menneskelige sind i højere grad er indrettet til at overveje hver sag på dens egne præmisser end til at benytte den samme, enkle tankegang i alle sager«.

Karen-Lis Ahrenkiel danser for Charlotte Fich, Peter Bork, Caspar Koch og (i forgrunden) Bue Wandahl.

Caspar Koch, Flemming Larsen og Mette Munk Plum.

»Sanering« - et tænkt drama

I januar 1989 blev den tjekkiske forfatter Václav Havel arresteret på grund af deltagelse i en mindehøjtidelighed i anledning af 20-års dagen for studenten Jan Palachs selvbrænding. I februar idømtes Havel en fængselsstraf på ni måneder, men blev prøveløsladt i maj.

I oktober samme år tildeltes han den tyske boghandels fredspris samt den svenske Olof Palme-pris. Stor publicity kunne denne dissidents skæbne fremkalde netop på et tidspunkt, da »Sanering« havde sin urpremiere i Zürich.

Havels dramaer virker på de vestlige landes scener ikke som diskussions-brændstof, men som »hjerneprodukter«, og det er de vel faktisk også. Tåbt realitetssans på grund af fængsling – ingen kontakt med verden på grund af udrejseforbud: Derfor kredser Havels ubrudte vilje til forandring af det bestående samfundssystem kun om sig selv som et tænkt drama.

Også i »Sanering« mærkes der en kølig laboratorie-atmosfære:

1. *forsøgsrække*: En projektgruppe, der er stationeret på et midaldreligt slot, skal gennemføre en sanering af den nærliggende landsby. Der begynder et skuespil, der er fyldt med teater: Teknokraten Ulc forsvarer sin rationelle, urbane tænkemåde. Brushovedet Albert ønsker et naturligt »ydmygt« byggeri, der er præget af »livets hemmelighed«. Projektlederen, en godmodig opportunist, vil samle begge dele til »et fremskridt med et mennesskeligt ansigt«, dog: En sekretær gennemfører saneringen med magt. En borgerprotest, der her viser sig i to delegeredes skikkelse, begravnes i slottets hungertårn.

2. *forsøgsrække*: Med en nyudnævnt inspektør holder en ny tid sit indtog. Han giver arkitekterne fuld handlingsfrihed, som i første omgang benyttes til et vældigt drikkegilde.

3. *forsøgsrække*: Den første in-

spektør afløses af en anden, som vil genindføre den gamle orden. Det giver tømmermænd!! Albert indsættes i hungertårnet.

4. *forsøgsrække*: Den nye inspektør indhentes også af tiden. Han forlanger fri diskussion, men – teamet er forlængst blevet grebet af den indre emigration. Et typisk eksempel for privat adfærd! Den gamle Plechanov, der i gruppen tager sig af violinspil og den libidinøse kærlighed, søger døden.

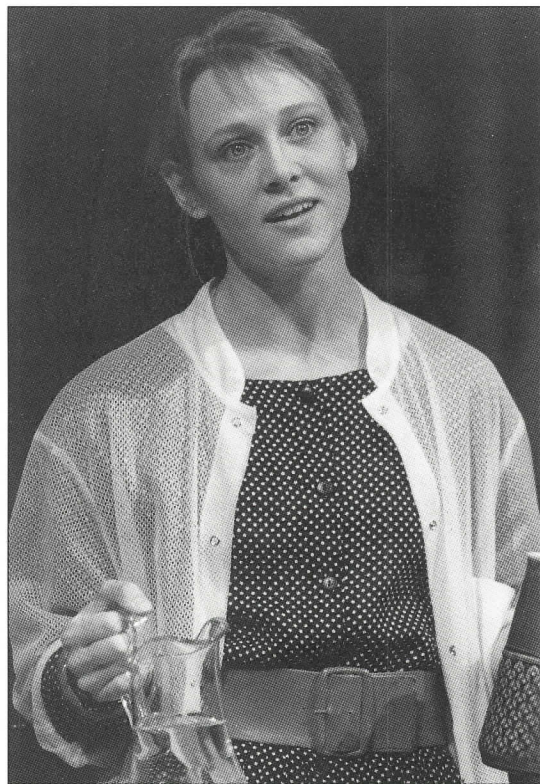
Også for de andre bliver iltmanglen i denne forsøgsrække stadig større, men i slutningen tændes en lille initialgnist: Pigen Renata opdager sin kønsdrift, og hendes ideal-partner opdager en stork på tårnet: Der kan og skal igen sættes afkom i verden.

Christine Richard

(Citat fra Theater Heute. Nov. 1989
– oversat af Berthold Lorenzen)

Karen-Lis Ahrenkiel.

Charlotte Fich.

Nytårstale om

... Det værste er, at vi lever i et ødelagt moralsk miljø. Moralsk er vi blevet syge, fordi vi har vænnet os til at sige ét og tænke noget andet. Vi har lært ikke at tro på noget, ikke at lægge mærke til hinanden og kun at passe på os selv.

Begreber som kærlighed, venskab, medfølelse, ydmyghed eller tilgivelse har mistet deres dybde og dimension og betyder for mange af os kun en slags psykologiske særheder, hvis ikke de virker som vildfarne hilsener fra fjerne tider, en smule latterlige i computernes og rumraketternes æra. Kun få af os har været i stand til at sige højt, at de mægtige ikke burde være almægtige, og at de speciallandbrug, som dyrker økologisk rene kvalitetsfødevarer til dem, burde sende deres produkter til skoler, børnehjem og børnesygehuse, når nu vort landbrug ikke kan tilbyde dem til alle.

Det hidtidige regime har – udrustet med sin forfængelige og intolerante ideologi – nedværdiget mennesket til at være en produktionskraft og naturen et produktionsinstrument. Det har derved angrebet selve deres væsen og deres indbyrdes forhold. Det har gjort begavede og selvstændige mennesker, der opfindsomt holdt hus i deres land, til små skruer i en monstrøst stor, skramlende og stinkende maskine, hvis egentlige mening ingen kender. Den er ikke i stand til andet end langsomt, men uopholdeligt at bruge sig selv og alle sine skruer op.

Hvis jeg taler om et ødelagt moralsk miljø, taler jeg ikke kun om de herrer, som spiser økologisk rene grøntsager og ikke kigger ud af flyvemaskinernes vinduer. Jeg taler om os alle sammen. Vi har nemlig alle vænnet os til det totalitære

fælles ansvar

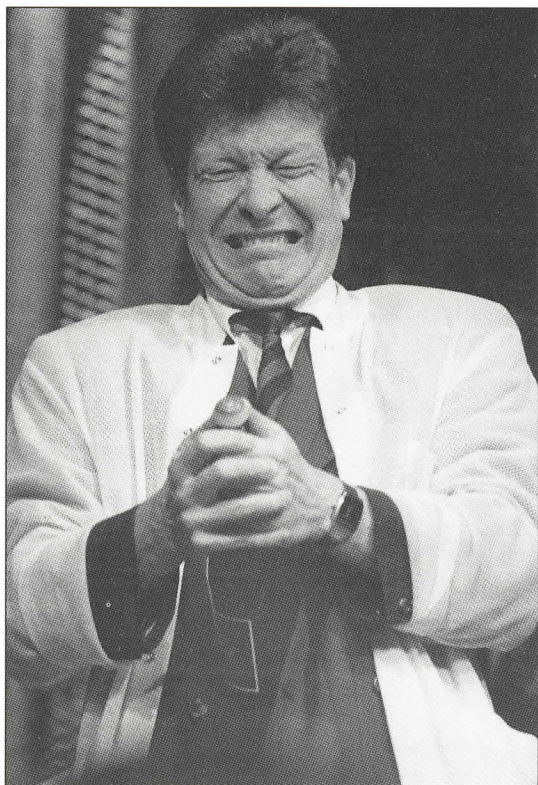
system og taget det for et uforanderligt faktum, og dermed har vi egentlig holdt det oppe. Med andre ord: vi har alle – om end begribeligvis hver især i forskelligt omfang – været ansvarlige for det totalitære maskineris gang, ingen af os er kun dets offer, vi er også samtidig dets medskabere.

Hvorfor taler jeg om det? Det ville være meget ufornuftigt at opfatte den triste arv fra de sidste fyrre år som noget fremmed, som en fjern slægtning har testamenteret os. Vi må tværtimod acceptere denne arv som noget, vi selv har sluppet løs over os. Hvis vi tager det sådan, vil vi forstå, at det kun er op til os alle at gøre noget ved det. Vi kan ikke overføre det hele på den forrige regering, ikke blot fordi det ikke vil stemme overens med sandheden, men også fordi det ville kunne svække den pligt, som i dag står over for hver af os, nemlig pligten til at handle selvstændigt, frit, fornuftigt og hurtigt. Lad os ikke tage fejl: Selv den bedste regering, det bedste parlament og den bedste præsident vil ikke kunne stille meget op alene. Og det ville også være dybt urigtigt kun at vente en almen forbedring fra dem. Frihed og demokrati betyder netop alles fælles deltagelse og dermed fælles ansvar.

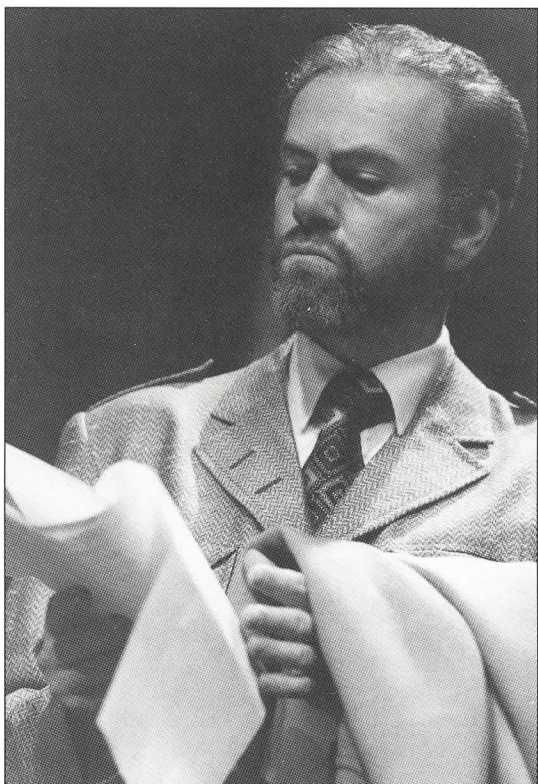
Hvis vi gør os dette klart, så holder alle de rædsler, det nye tjekkoslovakiske demokrati har arvet, øjeblikkelig op med at se så rædselsfulde ud. Hvis vi gør os dette klart, vil håbet vende tilbage til vore hjertes.

Václav Havel

(Uddrag af nytårstale til det tjekkoslovakiske folk, 1. januar 1990)

Peter Bork.

Lars Junggreen.

Censur og selvrens

Mens censuren anser sig selv for at være historisk nødvendig og en institution, bestemt til at forsvare den offentlige orden og det herskende politiske parti, så kan den ikke lide at indrømme, at den er der. Den betragter sig selv som et forbudende og nødvendigt onde i et system i evig krigsretstilstand.

Censur er da kun en overgangsforanstaltning, der vil blive ophævet, så snart alle de mennesker, der skriver (lad det nu være bøger eller breve) bliver voksne, politisk modne og således befrier staten og dens repræsentanter for at optræde som borgernes vogtere.

Siden censur øjensynlig er et resultat af »nødvendigheden« og derfor af streng temporær karakter, kan den endog opfatte sig selv som praktisk talt ophævet – som et overstået stadium. Den anerkender derfor ik-

ke sin egen eksistens og forsøger at krybe i skjul bag demokratiske institutioner, der har helt andre funktioner – såsom forlag. Eller den maskerer sig som redaktør af aviser, bøger og antologier, eller som reporter, forelæser etc.

I tilfælde af, at undergravende signaler alligevel undgår de vågne øjne hos alle disse stedfortrædende censorer – der gør deres arbejde med ren samvittighed: de ikke er censorer, eller rettere ikke kun censorer – så er der en sidste udvej: typograferne, der som arbejderklassens mest ansvarlige elementer simpelthen vil nægte at trykke den mislibte tekst.

Denne tilsyneladende demokratiske foranstaltning er den hykleriske censurs mest kyniske aspekt.

Hvordan man end ser på det, er censur det ydre udtryk for en tilstand af sindslidelse –

symptomet på en kronisk sygdom, der udvikler sig side om side med selvrens: Usynlig men nærværende, fjernet fra offentlighedens blik, fortrængt til sjælens dybeste skjul gør selvrensuren sit arbejde grundigere end nogen censur. Mens de begge betjener sig af samme midler – trusler, frygt, afpresning – så camouflerer det andet tager i hvert fald ikke afstand fra den.

Kampen imod censuren er offentlig og farlig og derfor heroisk. Mens kampen imod selvrens er anonym, ensom og uden vidner, og den vækker hos ofret en følelse af nedværdigelse og skam over samarbejdet.

Danilo Kiš, jugoslavisk forfatter

(Citater fra et radiointerview med Niels Barfoed)

Havel om ansvarlighed:

»Der er lang vej igen til »menneskenes familie«; faktisk synes afstanden til idealet at blive stadig større. Alle slags interesser: personlige, statslige, nationale og koncernmæssige, vejer stadig betydeligt tungere end de virkelig fælles og globale interesser. Vi er stadig underkastet den ødelæggende og nytteløse opfattelse, at mennesket er den ypperste skabning – og ikke blot en del af skabelsen – og at alt derfor er til ladet.

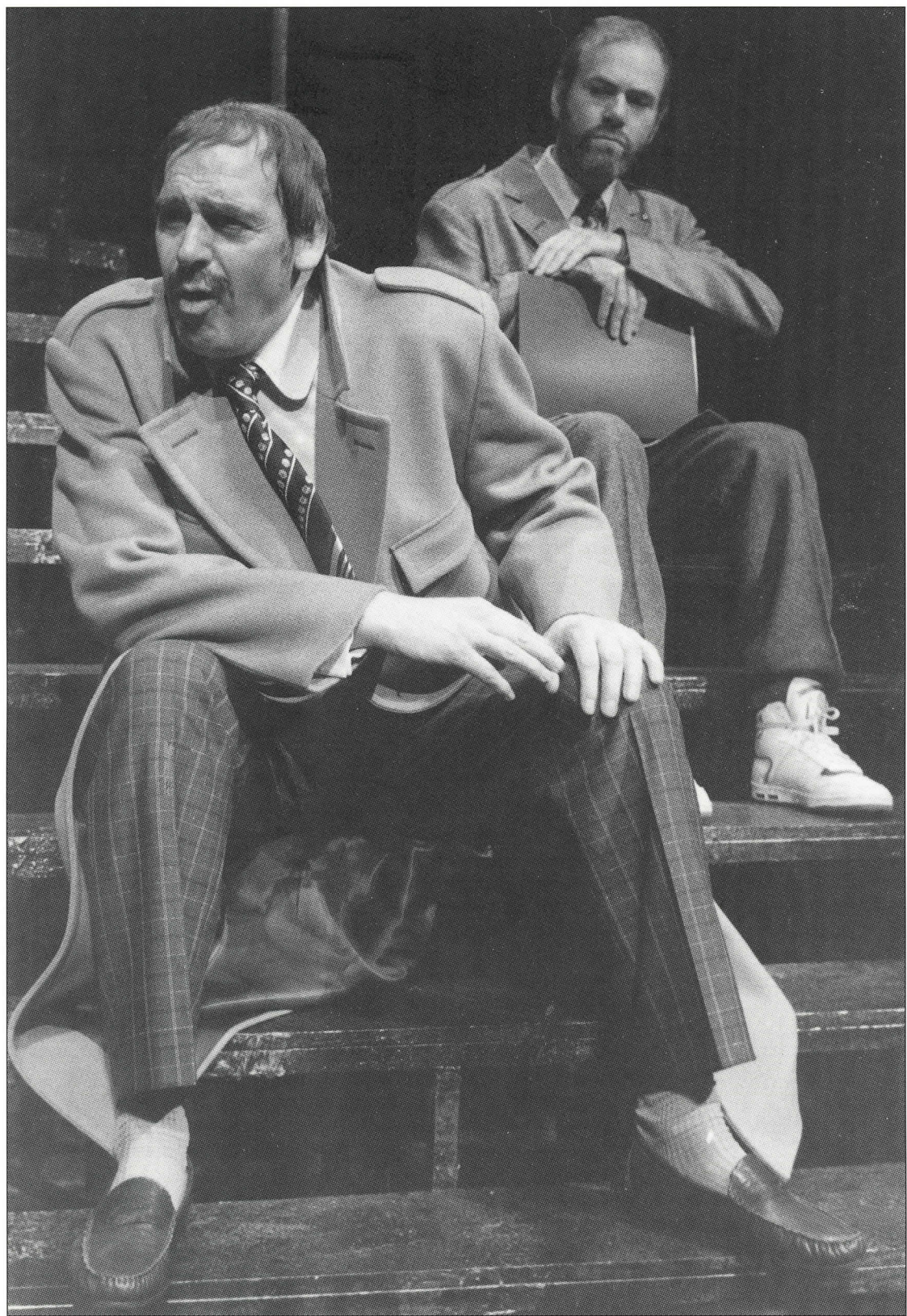
Der er stadig mange, som siger, at de ikke bekymrer sig om sig selv men om Sagen, samtidig med, at de notorisk plejer egne interesser. Vi ødelægger stadig den klode, vi er blevet gjort ansvarlige for, og dens miljø. Vi lukker stadig vore øjne for de voksende sociale, etniske og kulturelle konflikter rundt om i verden. Ind imellem siger vi, at det anonyme kæmpeapparat, vi har skabt os, ikke længe lyster os men snarere har slavebundet os, men alligevel gør vi ikke noget ved det.«

Havel om bevidsthed:

»Bevidsthed går forud for væren og ikke omvendt, som marxisterne hævder. Derfor ligger den menneskelige frelse heller intet andet sted end i menneskets hjerte, i menneskets eftertænksomhed og dets ydmyghed og ansvarlighed.

Uden en global revolution i den menneskelige bevidstheds sfære vil heller intet forandre sig til det bedre i den menneskelige værens sfære, og denne verdens vej til katastrofen, uanset om det bliver økologisk, social, befolkningsmæssig eller alment civilisationsmæssig, vil være uafvendelig... Med andre ord: vi evner stadig ikke at sætte moral højere end politik, videnskab og økonomi. Vi er stadig ikke i stand til at fatte, at den eneste virkelige ryggrad for al vor handlen – hvis den skal være moralsk – er ansvarlighed. Ansvarlighed over for noget højere end min familie, mit land, min fabrik eller min karriere.«

(Citater fra tale til Den amerikanske Kongres i februar 1990)

Einar Hans Jensen og Lars Junggreen.

Brigitte Kolerus. (Foto: Ib Hansen)

Instruktøren

Brigitte Kolerus (13. maj 1941), skuespiller, instruktør og dramatiker. Født i Østrig, men kom til Danmark som 12-årig og er uddannet på Skuespillerskolen ved Odense Teater.

Oprettede i 1979 Teatret ved Sorte Hest på Vesterbro i København, hvor hun siden har fungeret som leder. Teatret er ikke mindst kendt for sin Dario Fo-linje, og Brigitte Kolerus' Fo/Rame-monologer »Kvinder, kvinder, kvinder« blev genoptaget adskillige gange – bl.a. i Stakladen i Århus.

Men det er nok mest politiske satirer (Caférevyerne, Alarm-signaler 1 og 2) og visuelle formeksperimenter som »Frokost i det grønne«, »Drømme-spil« og totalteaterforestillingen »Latterlighedens pris« på Gladsaxe Teater, der har givet Brigitte Kolerus ry som nyskabende teaterkunstner.

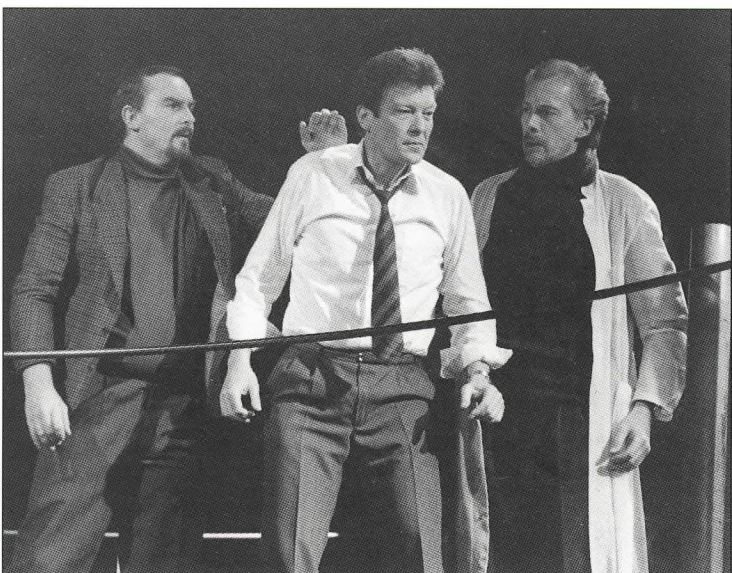
I de seneste år har mange teatre haft bud efter hende, senest TV-Teatret med den store instruktionsopgave af Sven Holms tre-afteners spil »Kald mig Liva« om Liva Weel. »Sænering« er Brigitte Kolerus' første opgave på Aarhus Teater – og hendes første Havel-op-sætning.

Karen-Lis Ahrenkiel og Bue Wandahl.

Peter Bork og Karen-Lis Ahrenkiel.

Flemming Larsen, Peter Bork og Caspar Koch.

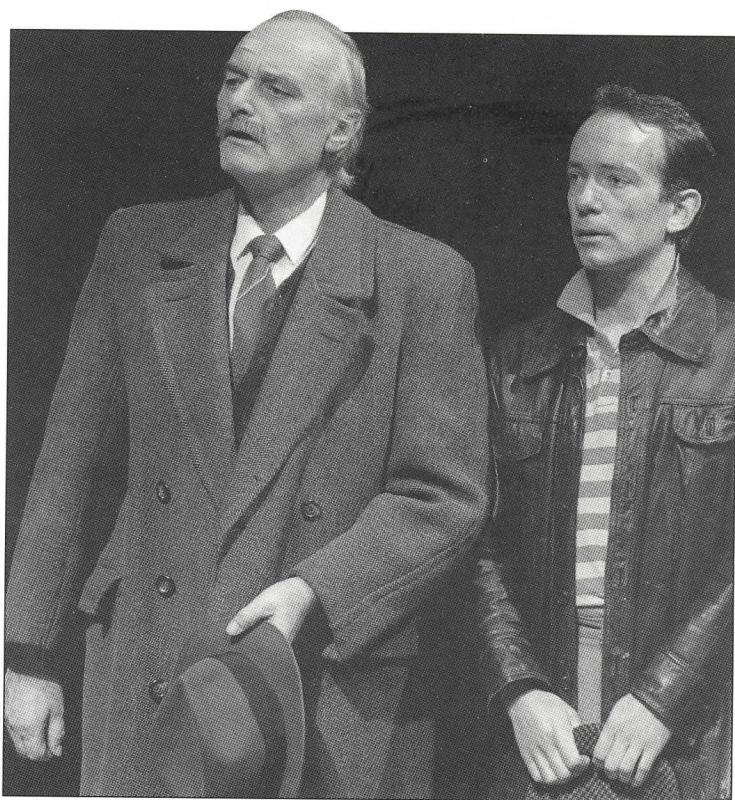
Havel om identitet:

»Om jeg vil eller ej, om jeg planlægger det eller ej, vender der altid – næsten påtrængende og altså slet ikke tilfældigt, men ud fra selve substansen i de aspekter af verden, der har udvalgt mig som deres tolk – et grundlæggende tema tilbage til mine skuespil: nemlig temaet om den menneskelige identitet.

I mine stykker vender dette essentielle teatraliske eller dramatiske tema dog tilbage i sin noget mere specialiserede skikkelse: som temaet identiteten i krise. Det drejer sig altså ikke længere kun om en identitet dækket af en maske, en forklædning eller en social rolle, men om en identitet, der falder fra hinanden og forvitrer, opløses og forsvinder. Det er altså så meget desto værre en krise, fordi den er ureflekteret.«

Havel om meningsløshed:

»Hvis jeg ser bort fra den trivielle sandhed, at kunsten har andre lovmæssigheder end det civile liv eller essayistiske overvejelser, så må jeg atter henvise til det komplementære forhold mellem mening og MENINGSLØSHED: jo dybere oplevelsen af fravær af mening, altså af absurditet, er, jo mere energisk søges en mening; uden den levende strid med absurditetens erfaring ville der ikke være noget at sætte sig op imod; uden den dybe indre længsel efter mening ville omvendt meningsløsheden ikke give nogen sår.«

Ulf Stenbjørn og Tom Rosendal.

Mette Agnethe Christensen og Lizzi Lykke.

Vâclav Havels dramatik

PÅ TOMMELFINGEREN (1961)

– Opført: Prag, marts 1961

HAVEFESTEN (1963)

– Prag, december 1963

CIRKULÆRET (1965)

– Prag, juli 1965

– DR-TV, april 1968 – genudsendt

DEN VANSKELIGGJORTE MULIGHED FOR
KONCENTRATION (1968)

– Prag, april 1968

KONSPIRATORERNE (1971)

– Baden-Baden, februar 1974

TIGGEROPERAEN (1972)

– Triest, marts 1976

AUDIENS (1975)

– Wien, oktober 1976

– Radioteatret, august 1978

– Det Ny Teater, oktober 1980

VERNISSAGE / FERNISERING (1975)

– Wien, oktober 1979

– Radioteatret, oktober 1979

– Det Ny Teater, oktober 1980

BJERGHOTELLET (1976/Dansk udg. 1977)

– Wien, maj 1981

PROTESTEN (1978)

– Wien, november 1979

– DR-TV, september 1982

LARGO DESOLATO (1984)

– Wien, april 1984

FRISTELSE (1985/dansk udg. 1988)

– Wien, maj 1986

– Aarhus Teater, november 1988

SANERING (1987)

– Zürich, september 1989

– Aarhus Teater, januar 1992

Af Havels prosa er på dansk udkommet FJERNFORHØR (1988) og DE MAGTESLØSES MAGT (1991) på Gyldendals Forlag – hvorfra programcitaterne er hentet i Peter Bugges oversættelse.

Enkelte citater fra Information og Weekendavisen.

Andre aktuelle tilbud på AARHUS TEATER:

► HAMLET

Shakespeares mest berømte skuespil – en
udfordring for hver generation
Store Scene 31. januar - 7. marts

► ORDET ER FRIT

Urpremiere – Jens Smærup Sørensens satiriske
komedie om moderne danskere
Stiklingen 14. februar - 14. marts

**Husk, at det stadig betaler sig bedst
at tegne et abonnement!**

GODT NYTÅR!

AARHUS TEATER
D I N S C E N E

ABONNEMENTSKONTORET:
tlf. 86 12 27 06 hverdage kl. 10-16

BILLET KONTORET:
tlf. 86 12 26 22 hverdage
kl. 13.30-19.30, lørdage kl. 10-16

Politik er moral

Hvis vi vil, kan der nu for altid stråle kærlighed, længsel efter forståelse og åndens og tankens kraft fra vort land. Denne udstråling kan være netop det, vi kan tilbyde som vort særlige bidrag til verdenspolitikken.

Masaryk grundlagde politik på moral. Lad os prøve i en ny tid og på en ny måde at forny denne opfattelse af politik. Lad os lære os selv og andre, at politik bør være et udtryk for en længsel efter at bidrage til fællesskabets lykke og ingenlunde et behov for at bedrage eller voldtage det. Lad os lære os selv og andre, at politik ikke kun behøver at være det muliges kunst, især hvis man derved forstår spekulationers, beregningers, intrigers, hemmelige aftalers og den pragmatiske manøvrerings kunst, men at den også kan være det umuliges kunst, altså kunsten at gøre sig selv og verden bedre.

Václav Havel (1990)